

Марија ЦРНИЋ ПЕЈОВИЋ*

ПРВИ ОБЈАВЉЕНИ ШКОЛСКИ ИЗВЈЕШТАЈИ У СЈЕВЕРОЗАПАДНОЈ БОКИ КОТОРСКОЈ

ABSTRACT: Thanks to the heritage of Jovan Bošković, Đuro Đurović and Jelisaveta Laketić, a Serbian endowment sailing school was founded in Srbina next to Herceg Novi in 1858. This paper deals with the first school reports from the years 1884/5 and 1885/6 years. At the time, the school had only four teachers and some twenty students. These reports belong to the group of the first published periodicals printed in people's language in the north-eastern part of Bay of Kotor. Nevertheless, they do not lag behind the similar issues of the educational institutions with more numerous and more qualified staff and in more developed areas.

KEY WORDS: report, Serbian endowment sailing school in Srbina, teachers, subjects, school material, number and names of students, library, school chronicle

Увођењем народног језика у которској гимназији ова просвјетна институција прва је издала периодичну публикацију у Боки Которској на народном језику. На крају школске 1872-73. године публикован је *Program C. K. Realnog i Velikog gimnazija u Kotoru* који са мањим прекидима излази под овим насловом до 1900. године. Од 1911. године појављују се текстови оштампани и ћирилицом.¹

* Виши архивиста у пензији, Херцег Нови.

¹ Miroslav Luketić, *Periodika Воке Которске 1844-1984*, Зборник радова из науке, културе и умјетности, *Бока* 15-16, Херцег-Нови, 1984, 335-338; аутор наводи да Извјештаји морепловске школе *осим извјештајног дијела о раду школе није доносио друге прилоге*. Вјероватно аутор је предвидио чињеницу да је у првом Извјештају објављен опширан историјат настанка Закладе и њен рад и наставнички кадар од 1858. године до 1885. године. Исто тако у другом Извјештају њен управник професор Душан Јовановић дао је веома стручан рад не само о повезаности логике и математике него и у вези метода рада са ученицима, као и мишљења и предлоге о учбеницима.

Прва периодична публикација издата у сјеверозападној Боки Которској је *Бока мали српско-народни књижевни забавник за српску младеж* који је уредио и издао свештеник Јован Шарић из Кута крај Херцег Новог 1882. године на народном-српском језику. Мирослав Лукећић сматра да је то прва бокелска периодична публикација у којој су објављени литерарни извори. Идуће године штампан је други број. Двије године касније објављен је први школски извјештај у сјеверозападној Боки Которској. То је *Први извјештај о српској морепловској закладној школи Бошковић-Ђуровић-Лакетићке у Србини крај Херцег-Новог школске године 1884-85. у Дубровнику Штампарија Драгутин Претнера 1885.* објављен на народном-српском језику ћириличким писмом. Иста просвјетна установа након годину дана издала је други Извјештај за школску 1885-86. годину. Послије ова два извјештаја до треће деценије 20. вијека није изашла ни једна оваква публикација у овом дијелу Боке Которске. Оба Извјештаја имају све елементе оваквих публикација и немају ни један недостатак првих издања. Мора се одати признање покретачима ових издања не само да у овако малој средини са минималним средствима једна просвјетна установа која је имала бројне проблеме током свога постојања, свега са два предавача уз два вјероучитеља штампа у Дубровнику прве школске извјештаје у сјеверозападној Боки Которској на 30 односно на 27 страница.

Како је до краја седамдесетих година 19. вијека у школама наставни језик био италијански то посебно у другој половини 19. вијека долази до организованог оснивања основних школа на српском језику ћириличким писмом у руралним насељима Далмације, односно Боке Которске, гдје је живјело већинско православно становништво. Наставу у овим школама одржавали су православни свештеници, а материјалну бригу водило је мјесно становништво, повремено је помагала и држава, док је рад истих потстицала и надзирала Епархија Далматинска из Задра. У предходном периоду писменост на народном српском језику су учили поједини дјечаци код својих пароха или у манастирима. У градским срединама основно и средње образовање одвијало се на италијанском језику.

Потреба да се дође до вишег образовања последице завршене основне школе и то на народном језику, могло се остварити само задужбинарством. Захваљујући завештањем Јована Бошковића, Ђура Ђуровића и Јевросиме Лакетић отворена је Српска морепловска закладна школа у Србини крај Херцег Новог 1858. године.

Оба извјештаја *Школе у Србини* како је обично називана у свакодневном говору, имају све елементе оваквих публикација: прилог о историјату рада саме установе или стручне радове, преглед наставног особља, предмети који се предају, број часова, градиво и уџбеници који

се користе, бројно стање ђака, списак ђака по разредима, подаци о библиотеци, ван наставне активности школе, *љетопис школе* – дешавања током школске године на коју се извјештај односи и обавјештење о упису и почетку рада идуће школске године.²

У првом Извјештају *школе у Србини* у првом дијелу објављен је рад: *Постанак и развитак задужбине Бошковића-Ђуровића-Лакетићке у Србини* из чијег текста сазнајемо да је Јован Бошковић са Топле умро у Смирни 1832. године и оставио знатан иметак својим насљедницима, а приходе од својих посједа у Боки дао је да се оснује и издржава *школа српскога и италијанског језика и морепловства*. Ови приходи нијесу били довољни па је започело сакупљање прилога. У то вријеме 1838. године умро је у Трсту Ђуро Ђуровић са Жлијеба који је са родитељима живио на Топлој и као дјечак учио код топаљског пароха. Немајући насљедника није заборавио ни родбину ни цркве и манастире, али највећи дио иметка двије куће у Трсту односно приходе од њих оставио је да се оснује и издржава у Херцег Новоме школа српског, италијанског и њемачког језика. Док је трајало сређивање око ових оставштина и обједињавање у једну заоставштину умрла је у Херцег Новоме 1847. године Јевросима Лакетић рођена Владисавић. Кућу у којој је становала и околно земљиште оставила је у корист школе која је била у процесу отварања према завјештању Ј. Бошковића и Ђ. Ђуровића, на *српском дијалекту словима кирилијанским или нашим црквенијем буквицама ради ползе наше младежи*. Када је обновљена кућа Ј. Лакетићке у Србини херцегновски начелник, капетан Лесо Павковић маја мјесеца 1855. године у Бечу испослује наредбу да се изради правилник о раду ове школе, да би се добила дозвола за њено отварање. Правилник је веома брзо израдио адвокат из Далмације и први предсједник Далматинског сабора Спиро Петровић. Школа је требала имати два отсјека, за језик и поморство. На отсјеку за језик учило би се по три године српски, италијански и њемачки језик. Већ јуна 1855. године Правилник је одобрен. Право предлагања предавача имала је искључиво општина херцегновска, а потврђивао владика православни, односно далматински, уз обавезно обавјештавање о томе ц.к. далматинског намјесништва.³

На позив општинске управе, Бокелъ, познати професор поморства из Задра Мато Мрша стигао је у Херцег Нови, па је 1. фебруара 1858.

² *Први извјештај о Српској морепловској закладној школи Бошковић-Ђуровић-Лакетићке у Србини крај Херцег-Новога ,школске године 1884-85. У Дубровнику, Штампарија Драгутина Претерна 1885;* На насловној страни другог извјештаја исти је текст сем школске године 1885-86. и стоји назнака да је ово друга година..

³ Игњо Злоковић, *Историјски записи*, Цетиње, 1948; Христифор Ломбардић, *Животопис осниватеља фондације у Кастелновоме у Србини, Српско далматински магазин, Задар, 1862, 128-136.*

године отворен одсјек поморства. Још није био отворен одсјек за језик, а већ јуна те године министарство је укинуло одобрени Правилник и доњело други у којем се морао учити српски језик ћирилицом и латиницом и потпуно су одузета била права православног владици. Овим новим одредбама кршила се воља завјештача и народа па је цару у Бечу упућена молба тражећи да се врати први Правилник. Са свим заузимањем многих угледника и Шћепана Митрова Љубише бокелског заступника на царевинском вијећу нови правилник одобрен је тек јуна 1867. године и то на основу нових школских закона који су били много либералнији и повољнији за школовање дјеце на своме народном језику.

Одмах је путем конкурса примљен за предавача српског језика Ристо Ковачић који је отпочео предавања 4. новембра 1867. године. Због недовољно прихода конкурс за предавача италијанског језика отворен је тек 1872. године те од 1. новембра предавања је одржавао Станко Бркановић.

Када је отишао професор Мато Мрша крајем 1872. године затворен је одсјек за поморство да би поново отпочео са радом почетком школске 1874-75. године доласком професора Јосипа Белушића. Но због нових закона о поморским школама који нијесу могли бити примјењени због недостатка материјалних средстава, већ у августу 1875. године овај одсјек је укинут и више никада није организовано предавање предмета из поморства.

Поред горе наведенога у првом дјелу извјештаја може се сазнати и о наставничком кадру од 1. фебруара 1858. године до 31. децембра 1884. године. За тај период у школи је радило 17 предавача: Ристо Ковачић (у вријеме издавања Извјештаја - професор у Италији, радио је око пет и по година у овој школи), Станко Бркановић (општински секретар у Скрадину, радио 2 године), Симо Матавуљ (тада професор на Цетињу, непуних 7 година), Јосиф Белушић (професор у Поречу, једну годину боравио у Херцег Новоме), Др. Милан Јовановић (љекар и књижевник, предавао једну и по годину), Стево Гојковић (ц.к. судбени пристав у Дубровнику, 6. мјесеци), Стефо Чутурило (професор у Србији, 6. мјесеци), Косто Кулишић (професор ц.к. велике гимназије у Котору годину и по). Тацима православне вјере вјеронауку су предавали протопрезвитер Христифор Ломбардић (24,5 године), Стефо Мрђен (катихет у ц.к. великој гимназији у Котору, 3,5 године), Јеротије Ђордан (и тада катихета у овој школи, 2. године и 3 мјесеца). Дјеци римокатоличке вјероисповјести која су такођер похађала у много мањем броју ову школу предавали су вјеронауку Стјепан Радимири (парох у Доброти, предавао је од 1. фебруара до краја августа 1858. године), Данило Бертоли, фрањевац, у два наврата 26 мјесеци), Вицко Скарпа (митроносни абат у Скрадину, 2,5 године). Душан Јовановић, професор, био је и уп-

равник школе. Јула мјесеца 1885. године смањена му је плата од 700 на 500 форинти, паушал и за часове гимнастике са 100 на 50 форинти. Он се због тога жалио општинском Управитељству широко образлажући да су тиме прекршене одредбе Статута Закладе наводећи да је радио веома савјесно и стручно и да му је тешко издржавати многобројну породицу са смањеним приходима. Његова жалба није била одобрена, па се он новембра мјесеца поново обраћа по овом питању, поред осталог наводећи, да му је због тога што је школска година отпочела са радом тешко наћи друго радно мјесто. Почетком септембра 1886. године поднио је оставку, јер је био наименован за професора математике у Књажевској црногорској великој гимназији на Цетињу. Захвалио се на наклоности према њему током пет година рада у школи у Србини, из чега произилази да је са радом у овој школи отпочео 1881. године, када је школу напустио Симо Матавуљ.⁴

Душана Јовановића привремено је замјенио Томо К. Поповић наставник у овој школи од 1883. године. Јануара 1887. године Т. К. Поповић упутио је допис општинском Управитељству Херцег Новог, тражећи објашњење коме ће предати дужност управитеља школе. Управитељство га је те године поставило за управитеља. Томо К. Поповић (1853-1931) рођен је у Херцег Новоме гдје је сем неколико година проведених у Трсту провео свој животни вијек. Више од четири деценије био је просвјетни радник истовремено књижевник и преводилац, бавио се истрживањем и објављивањем радова из прошлости херцеговског краја, а био је и добротвор. Најпознатије дјело му је монографија *Херцег Новог* коју је објавио 1883. године и знатно допунио и проширио 1924. године обухвативши историјски развој од оснивања града до краја 18. вијека. Сарађивао је у многим периодичним издањима која су излазила на Цетињу, у Задру, Дубровнику те Новом Саду, Панчеву и другим мјестима. Из малог мјеста какав је тада био Херцег Нови, одржавао је преписку са преко осамдесет знаменитих људи свога времена.⁵

У Извјештају су наведени и најосновнији подаци о имовини, приходима и расходима ове Закладе. Аутор првог дијела извјештаја је Томо Крстов Поповић.

На почетку другог дијела дат је препис натписа који је дао Херцеговњанин Антоније млађи Ђуриновић који се бавио сакупљањем старина. Натпис је нашао међу рушевинама за које се причало да су ос-

⁴ Државни архив Црне Горе, Цетиње, одјељење Херцег Нови, Српска морепловска школа (у даљем тексту АХ СМШ) II- 76,83; Максим Злоковић, Херцеговски дани Сима Матавуља (Пригодом седамдесетогодишњице пишчеве смрти) Зборник Бока 10, Херцег Нови, 245-265

⁵ АХ СМШ II-87; Максим Злоковић, Томо Крстов Поповић-књижевник и историчар (Поводом четрдесетогодишњице смрти) Зборник Бока 8, Херцег Нови, 1876,271-285

таци манастира св. Димитрија који се налазио на Предивану-Топла (данас се на том локалитету налази основна школа). На четвороугластом камену величине 59. x 33. x 23. cm. уклесан је натпис који није био прочитан, а који је налазач намјеравао поклонити Зетском дому на Цетињу. Текст о овоме потписан је са иницијалима Т. К. П. (Томо К. Поповић)

Затим је дат преглед *Старјешине и учитељско особље ове школе*. Чланови општинског Управитељства били су тада : начелник, капетан Симо Милиновић и *присједници*: капетан Мићо Квекић, Глиго Петровић, Мићо Гудељ, Лука Павковић, Перо Вуличевић и Ђуро Вуковић који су управљали закладом поред Управног одбора у којем су били: предсједник Мато Ђурановић, благајник Јово Накиченовић и члан Лако Перчиновић.

Учитељско особље те године састојало се од четири особе. Управитељ је био Душан Јовановић који је истовремено предавао математику, њемачки, гимнастику и физику у оба разреда и италијански у први разред са укупним фондом од 20 часова седмично. Томо К. Поповић предавао је српски језик, земљопис, повијест и калиграфију у први и други разред, *талијански* у други, а *природопис* у први разред и такођер имао је 20 часова седмично. Трипо Радоничић, *доктор Богословије, тајни коморник Њ.С. Лава XIII, витез реда Фрања Јосифа дописујући члан повјеренства у Бечу за сачување хисторичких и археолошких споменика, парох и декан херцеговски* предавао је у првом и другом разреду укупно 4 часа седмично *католички вјеронаук*, док је Лесо Микулић, капелан топаљски предавао исти број часова *православни вјеронаук*.

Преглед предавања пружа нам увид колико часова је одржавано, које градиво и по којим књигама се учило. У првом разреду учио се православни вјеронаук по 2. часа седмично и то о основној науци вјере и кратки катихизис по књигама Николе Вукичевића. Ђаци католичке вјере учили су о вјери, о божјим и црквеним заповјестима и о гријеху. Из српског језика школске 1884-1885. године учила се српска граматика по Ј. Павловићу, а идуће школске године по Вујићу. Лијепо и разговјетно читање и анализирање прочитаног из читанке Јова Живановића. Из исте читанке училе су се напамет пјесмице умјетничке или народне. Сваког мјесеца ђаци су радили два школска и један домаћи задатак – *приповјетнице и кратки описи, затим покраћа писма својти и пријатељима*. По распореду часови српског језика одржавали су се 4 часа седмично. Седмично се италијански језик одржавао по броју часова исто као и српски језик, а учило се *ортоепија, правилни облицици, превађање усмено и писмено, учење ријечи и реченица на памет* по граматици Вучетића. Поред тога радила су се два школска и један домаћи

задатак. Четири часа предавала се и математика: а) *Рачуница: декадични бројни сустав, четири врсте темељних рачуна са цијелим и десетичним бројевима, сустав и четири врсте рачуна простих разломака, дјеливост бројева по Др. Мочнику*. Мјесечно су се радили по један школски и домаћи задатак; б) Геометрија: увод о тачци, површини, тијелу, кругу и његовим дјеловима, о *правцима на површини*, о узајамном положају праваца, о углу, троуглу, четвороуглу, прорачунати обим и углове сваког вишеугла и површину правилних по *Drizhalu* уз израду једног школског и једног домаћег задатка. По два часа седмично учили су се: њемачки, земљопис, историја, природопис, калиграфија и гимнастика, а један час пјевање. Из њемачког језика учило се читање и писање, правилни облици именица, придјева и глагола. Учење ријечи и реченица напамет по Кобенцлу. Израђивао се мјесечно по један домаћи и школски задатак. Учила су се сва три дијела *Zemljopisne početnice* од *Streera*, а из историје српска историја учила се од Н. Вукичевића, а стари вијек опште историје по књизи *Слике из светске повеснице*, објављене у Панчеву 1882. године. У оквиру предмета природопис учило се из књиге *Зоологија* од Арсенијевића. Калиграфско писање вјежбало се по Greineru.

У другом разреду учили су се исти предмети и исти број часова, осим што се умјесто природописа учила физика у оквиру које и хемија. На часовима православне вјеронауке учило се из књиге Н. Вукичевића о нади и љубави, а црквена историја по Н. Гр. Живковићу. Дјечаци католичке вјероисповјести учили су о светотајствима, о божјој милости, библиску и црквену историју, *литургик*. Из српског језика учило се понављање и опширније о свим видова говора и синтакса по књизи С. Новаковића, читање лијепо и разговјетно са анализирањем текста из читанке Ј. Живановића. Поред тога училе су се биографије књижевника новије књижевности: Доситеја Обрадовића, Вука Караџића, Ђура Даничића, Бранка Радичевића, Петра Петровића Његоша, Шћепана Митрова Љубише, Вука Врчевића, Змај Јова Јовановића, Миличевића и других, као и напамет пјесме и писала су се мјесечно по два школска и један домаћи рад, а теме су биле: приповјетке, биографије књижевника, разна писма, признанице итд. Школске 1884-1885. године из италијанског језика учило се: понављање и допуњавање о неправилним облицима, усмено и писмено превођење и учење ријечи и реченица по Мусафаји. Друге школске године учио се први дио *Razgovorne Slovnice* професора А. Вучетића уз то сваког мјесеца обавезна је била израда два школска и једног домаћег рада, што је било је предвиђено програмом рада из италијанског језика у обје школске године. Из њемачког језика школске 1884-1885. године учили су се глаголски облици и важнија правила из синтаксе и на памет ријечи и реченице по Липежу док се

школске 1885-1886. године учило по *Palestri* професора J. Kobenzl-a. Обје школске године сваког мјесеца се радио и по један школски и домаћи рад. У оквиру математике *из рачунице* се учило о мјери и размјери, просто и сложено правило тројно, постотни рачун, рачун о главници, интересу и времену, претварање мјера и новца по Мочнику уз по један домаћи и школски рад мјесечно. Из геометрије се учило о величини правоугаоника, *о једнакости*, претварању и сличности ликова, о површини правилних и неправилних вишеуглова по Drizhalu. Сваког мјесеца ђаци су радили по један школски и домаћи рад. Земљопис се учио из три дијела књиге Петра Матковића. Из историје се учила новија српска историја, средњи и нови вијек оште историје и *знаменитији моменти с обзиром на аустријанску државу*. Из физике су се училе опште особине тијела, а из *кемије* о кисељу, хидрогену, азоту и најважније *случевине*, као и о најважнијим појмовима аеростатике, акустике, оптике, хидростатике, топлоте, магнетизма и електрицитета по Weissmuth-u. Калиграфија се учила по истом методу као и у првом разреду. Друге школске 1885-1886. године у првом и у другом разреду се учило пјевање, док предходне школске године овај предмет није био на програму.

Статистички преглед казује да је почетком школске године у првом разреду било двадесетдва, а у другом девет *јавних* ђака, док их је на крају школске године било осаманаест, односно осам. Православних је било у првом седаманаест, а у другом разреду осам, док је римокатолика у првом разреду било пет, а у другом један. Српске националности у првом разреду био је двадесетједан ђак и један хрватске (*с Виса*), а у другом девет српске националности. *Приватних и изваредних* ђака није било.

Библиотекар библиотеке ове школе Томо Крстов Поповић у првом извјештају школе објавио је попис књига које су купљене или добијене на дар током те школске године од појединих друштава, установа и појединаца. Купљено је осам књига. Српско учено друштво из Београда послало је *Гласнике* од броја 56 до 62, док је Матица српска из Новог Сада послала три броја свога *Љетописа*. Друштво св. Јеронима и Матица Хрватска из Загреба послале су по двадесетједну публикацију. Владика Герасим Петрановић даровао је пет књига, а Никодим Милош осам. Секретар Министарства просвјете и црквених дјела Црне Горе Марко Драговић даровао је дванаест књига, Шпиро Гојковић, четири, Лесо поп Микулић пет, Душан Роговић двије, Томо К. Поповић поклонио је своје књиге *Херцег Нови* и *Чезња за отаџбином*, а Јеротије Ђордан једну књигу. Међу дародавци су и бивши наставник Шпиро Гојковић и катихета Јеротије Ђордан и тадашњи наставници катихета Лесо Микулић и наставник Томо К. Поповић. Школска библиотека Српске море-

пловске закладне школе у Србини крај Херцег Новога, школске 1884-1885. године допуњена је са стовдестдевет публикација. Симо Матавуљ у својим *Биљешкама* о овој библиотеци забиљежио је: *У србинској књижници поред наутичкијех дјела нађох голему Хомерову Историју Отоманског царства и неколико француских књига.*⁶

На крају као што је уобичајено било за овакве публикације дат је кратак љетопис за ту школску годину. Из тог прегледа сазнаје се да је школа отпочела са радом 1. октобра и да је извршено именовање наставника, да су ђаци присуствовали парастосу добротворима школе, литургијама на св. Саву и Видовдан, заједничком исповједању и причешћивању, школу је посјетио начелник општине са члановима школског управног одбора, а годишњим испитима 27. јула присуствовао је и начелник општине.

Затим слиједи *Објава* – обавјештење да идућа 1885-1886. школска година започиње са радом 1. октобра 1885. године и да је упис 29. и 30. септембра. Сваки ученик приликом уписа морао је доћи са родитељима или *законитим замјеником* и доњети свједоцбу о завршеној основној школи, што се вјероватно односило на упис у први разред. На основу предлога наставника школе, а по одобрењу општинске управе сваки ученик приликом уписа био је дужан платити *у име улазне таксе 1 форинт што иде на корист школске библиотеке*. Извјештај завршава *У Србини крај Херцег-Новога, 31. јулија 1885. Душан Јовановић, управитељ.*

Други извјештај за школску 1885-1886. годину састоји се као и први из два дијела и има 27 страница, три мање него први. У првом дијелу објављен је стручни рад Душана Јовановића: *Важност логике за математичара*. На осам страница веома стручно аутор расправља о вези логике и математике користећи тада доступну научну литературу и детаљно је образлажући. Сматра да *математичар који се у својој струци вазда осврће на законе Логике, постиже двоструки успјех једно у Математици, а друго тиме, да је Математиком раскрчио пут Логици*. Осврнуо се и на преводе уџбеника на нашем језику који су лоши и стварају потешкоће у учењу. *Неваљалост школских књига више шкоди ученику него да нема књига, јер би изгубио сваку наду да ће код куће научити, више би пазио, а доста би било да један једном упита учитеља да му нешто разјасни, што није добро разумио, онда се и остали не би устручавали припитати, и тако мало од учитеља, а мало један с другим успјех би се постигао*. Пита се зашто се обавезно мора учити из књига које су преведене *од тога и тога, штампане ту и ту, издане те и те године? Бар Математика и Физика и све природне науке хиљада-*

⁶ Симо Матавуљ, *Биљешке једног писца*, Цетиње, 1975, 57

ма су)метара далеко од сваке политике, чему старија власт не би наредила, а чему учитељ не би савјетовао, а чему родитељ не би смио своје сину купити релативно можда бољи превод од прописаног аутора? Он даје и предлоге како доћи до бољих уџбеника прије свега мисли из математике, али и за стране језике чиме би се постигао потпуни успјех: *бар са талентираним ученицима, а и неталентиранима би била права благодет, јер онај рече: Ако имаш дара с науком ћеш га пооштрим, ако га немаш, наука ће ти га прибавити.*

На почетку рада Душан Јовановић наводи да су га још у дјетињству у Котору *Парило* и посебно *Гурдић због противним струјама* заинтересовали. Такођер га је занимала *струја ријеке Рисан*, о којој је писао стари грчки историчар. Д. Јовановић је имао намјеру да у овом Извјештају објави своја запажања о живим водама у Боки, чиме се дуже времена бавио, али је увидио да рад није потпун и да би требало још доста *жртава финансијалнијех и физичкијех* да би рад био ваљан па се одлучио да објави рад *Важност логике за математику* надајући се да ће потакнути да буде од користи посебно за школску младеж. Из уводног дијела овог рада произилази да је Душан Јовановић родом из Котора или да је провео младост у том граду, односно био ђак которске велике гимназије.

У другом дијелу извјештаја уобичајени материјал. Исте особе као и предходне школске године биле су чланови општинског управитељства као и управног одбора школе који се бирао сваке три године. Није било промјене ни код учитељског кадра као и предмета и градива које су предавали и седмичног броја часова, осим што је вјероучитељ православне вјере имао пет, а не четири часа као предходне године (можда је и штампарска грешка). Ове школске године *јавних* ученика било је у првом разреду девет, а у другом десет. Од тога броја четрнаест их је било православне вјере, по седам у оба разреда. У првом разреду су два ученика била римокатоличке вјере, а у другоме три. Српске националности било је по девет ученика у оба разреда, а хрватске као и предходне године један са Виса.

У *Првом извјештају* није поименично дат списак ђака док је у Извјештају за школску 1885-1886. године објављено да су први разред завршили: *Бронзић Лазар*, *Дубовић Јероним*, *Јанковић Спирос*, *Модлић Владимир*, *Накићеновић Ђуро*, *Репанић Нико*, *Сјерковић Панто*, *Ћеранић Милан* и *Ћеранић Перо*, док су други разред завршили: *Ацалиновић Иво*, *Гојковић Нико*, *Консолари Луиђи*, *Консолари Фортунато*, *Лазаревић Обрен*, *Мандић Урош*, *Русовић Лесо*, *Тушуп Душан*, *Тушуп Мирко* и *Тушуп Нико* (ђаци чија су имена исписана курзивом завршили су школску годину одличним успјехом).

Сваке године школа је добијала 15. форинти за набавку књига за библиотеку. Ове школске године послје куповине два часописа која су добијена у пола цијене и једне књиге остатак новца од 50. форинти које је поклонио цар Фрањо Јосип I планирано је да се утроши за набавку полица за смјештај књига. Поклоном је добијено 352. библиотечке јединице, од којих највећи број 249. од Одбора закладе капетана Леса Павковића из Херцег Новог. Поред закладе Леса Павковића поклон у књигама Морепловској школи у Србини упутили су током школске 1885-1886. године: Ц. К. управитељство школских књига у Бечу, по наредби Високог ц.к. Министарства просвјете, Српско учено друштво из Београда, Матица Српска из Новог Сада, Књижара Луке Јоцића и друга из Новог Сада, Књижара А. Пајевића из Новог Сада, Књижара браће Јовановића из Панчева, Управитељство наутичке школе из Дубровника, Управитељство више девојачке српске школе из Новог Сада и Д. Јовановић. Поред тога књижара А. Пајевић поклонила је слику Јарослава Чермака *Херцеговачко робље враћа се на своја згариштва* (вјероватно штампана репродукција) а слику Др. Светозара Милетића поклонио је Јово Накићеновић.

У школском љетопису објављено је да је школа отпочела са радом 1. октобра, а 1. новембра ученици су са старјешинама и учитељима присуствовали парастосу оснивачима школе одржаном у топаљској цркви и положили у знак захвалности вијенац на катафалк. Петнаестог јануара ученици и учитељи учествовали су у погребу бившем ученику ове школе Драгу С. Тодоровићу. На Савин дан одржана је пригодна свечаност уз освећење водике уз присуство *лијеног броја свијета обојега спола*, а затим су учитељи и ученици присуствовали литургији у цркви св. Саве на Савини. Почетком марта мјесеца дјеца су се исповједила и причестила, а на Видов дан су са учитељима присуствовала литургији у Манастиру Савини. Уз присуство многих родитеља и других 26. јула пред комисијом којом је председавао *високопресвештени господин* Герасим Петрановић ученици су полагали завршни испит. Пет дана касније раздјелене су свједоцбе и одржано у цркви благодарење.

На крају Извјештаја у *објави* је дато обавјештење да ће школска 1886-1887. година започети 21. октобра текуће године, а упис се извршити 29. и 30. септембра, као што је било уобичајено. Као и предходне године ученик је у дане одређене за упис морао доћи са родитељем или старатељем те доњети крштеницу и полагати пријемни испит. Предходне године било је само потребно доњети свједоцбу основне школе. Као и предходне године плаћала се *улазна такса* од једног форинта која је ишла у корист школске библиотеке (да ли је од ове суме издвајано уобичајених 15. форинти не може се утврдити). Извјештај заврша-

ва навођењем мјеста и датума, У Србини крај Херцег-Новога, 31. јула 1886. године, а потписује га Душан Јовановић, управитељ.

У овој школи примали су се искључиво дјечаци и то по завршеној основној школи, а по завршетку школе могли су се уписати у некој средњој школи. По завршетку Првог свјетског рата школа је реформисана и дјеловала као Нижа реална гимназија до стварања осмогодишњих школа.

Школски извјештај Српске морепловске закладне школе Бошковић –Ђуровић-Лакетић у Србини крај Херцег Новога издат 1885. године је први школски извјештај објављен у сјеверозападној Боки Которској. Идуће године иста школска установа издала је Извјештај за школску 1885-1886. годину.

Завјештањем Јована Бошковића, Ђура Ђуровића и Јелисавете Лакетић отворена је 1858. године Српска морепловска закладна школа у Србини крај Херцег Новога предавања су се одржавала на матерњем српском језику уз употребу ћириличног писма уз учење италијанског тада званичног језика и њемачког, како је и била жеља завјештача. Још током рада на оснивању школе наилазило се на многе потешк око добијања дозволе за рад и одобрења Правилника који је предвиђао одсек за поморство и за језике. Обезбјеђивањем наставника за поморство отворен је одсек за поморство али, већ после неколико мјесеци рада јуна 1858. године аустријска власт укинула је одобрени Правилник, а новим знатно измјенила одобрени, прије свега да се народни језик учи латиничним, а не само ћириличким словима што је било супротно вољи завјештача. Бројне молбе нијесу уважене и тек 1867. године новим Правилником створени су услови за отварање конкурса за наставника српског језика, а због недостатка материјалних средстава тек пет година касније примљен је предавач за италијански језик. Исте године укинут је одсек за поморство које је након двије године радио још једно кратко вријеме и поново за увијек укинут, јер недостатак прихода није омогућио обезбјеђење свих услова за рад овога одсека. Многи предавачи у овој школи били су тада или нешто касније позната имена просвјетне струке и културе као Мато Мрша, Симо Матавуљ, Милан Јовановић, Косто Кулишић, Томо К. Поповић. У овој школи примали су се дјечаци по завршеној основној школи. Настава је трајала двије школске године. У вријеме издавања првог Извјештаја 1885. године и другог годину касније поред српског, италијанског и њемачког језика, ученици су учили и математику, географију, историју, природопис, хемију, уз гимнастику и калиграфију. У ово вријеме у школи је било око двадесет ђака у највећем броју православне вјере, али и један мањи број римокатоличке којима је вјеронауку предавао њихов свештеник. Од самог почетка рада

први наставник и управник ове школе Мато Мрша може се сматрати оснивачем школске библиотеке која је захваљујући и бризи управног одбора закладе који је својим радом успио од појединих институција добити публикације на поклон и сваке године издвајао одређена средства за набавку књига, као и упорности и дугогодишњој бризи Тома К. Поповића који је заслужан за стотина примњених публикација на поклон, па је библиотека била бројно и садржајно веома богата, а надилазила је својим садржајем степен образованости ученика, нерјетко и наставника. Ово је и прва школска библиотека на подручју сјеверозападне Боке Которске чије је знатан дио фонда сачуван до данас.

Ови извјештаји добијају на значају тим више када се има у виду чињеница да је само фрагментарно сачувана архивска грађа ове школе, па нам ове публикације пружају незаобилазну и незамјенљиву историјску грађу о раду ове просвјетне институције, односно за развој просвјете тога времена у херцеговском крају.

Објављивање школских извјештаја је веома корисно што показују и напријед изнесени подаци, па је штета што више није пракса да се на овај начин представља рад у току једне школске године и то сваке школе понаособ. Преко ових публикација локална или шира заједница, као и родитељи, имају увид у рад не само наставника, а ђаци потстрек за постизање бољег успјеха јер о резултатима њиховог рада сазнаје шири круг људи и остају евидентирани и за будућност. Прегледом наставничког кадра и бројем часова, посебно градивом које се изучава посебно у стручним школама може се сагледати профил будућих стручних радника што корисно може послужити и будућим послодавцима.

Марија ЦРНИЋ ПЕЈОВИЋ

THE FIRST PUBLISHED SCHOOL REPORTS IN NORTH-EASTERN BAY OF KOTOR

Summary

The first educational institution of the grade higher than elementary school in the north-eastern Bazy of Kotor was the *Serbian* endowment *sailing school Bošković-Đurović-Laketić*, opened in February of 1858 in Srbina near the Herceg Novi. According to wish of testators and the local population, the teaching was held in Serbian, not in official Italian language as was the case in the other schools. The Austrian authorities allowed the opening of the school and its statute, according to

which it supposed to have two sections: sailing and languages. The Serbian was to be taught in Cyrillic, along with Italian and German. Mato Mrša has led the sailing section until its cancelation in 1874. The schooling lasted two years and it was attended by boys only.

Many well-known persons have taught in this school, such as writers Simo Matavulj, Tomo K. Popović and Milan Jovanović – Morski. During the year, there were two teachers in each class, teaching Serbian, Italian, German, Mathematics, Geography, History, Physics, Biology, Calligraphy, Gymnastics and Singing. Along with them, religious instruction to the Orthodox and Roman-Catholic children was given by two priests of each confession. The school had a rich and valuable library. A first school report for 1884/5, along with the one for the next year, is among the first periodicals printed in people's – Serbian language and in Cyrillic letters in this part of Bay of Kotor.